

Jerzy Jamka

"Postępowanie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej", A. Zieliński, Warszawa 1992 : [recenzja]

Palestra 36/9-10(417-418), 72-75

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

A. Zieliński: Postępowanie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej.

Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1992 r., s. 151.

1. Monografia A. Zielińskiego obejmuje zagadnienia procesowe związane z postępowaniem o podział majątku wspólnego między byłymi małżonkami. Praca ta, oprócz walorów naukowych, bogatej literatury przedmiotu (239 pozycji), zawiera wiele interesujących rozważań szczególnie przydatnych dla praktyków. Niewątpliwie będzie pomocna w praktyce sędziowskiej i adwokackiej. Zawiera ona obok krótkiego wstępu sześć rozdziałów:

1. Stan prawny po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej.

2. Miejsce postępowania o podział majątku wspólnego w systemie postępowania cywilnego.

3. Przedmiot i zakres postępowania.

4. Sposoby podziału majątku wspólnego pomiędzy małżonków lub ich następców prawnych.

5. Podmioty postępowania.

6. Przebieg postępowania.

Monografia zawiera streszczenie w języku niemieckim.

2. Autor w swojej pracy kładzie nacisk na zagadnienie procesowe, omawia także niektóre aspekty materialnoprawne, niezbędne do wskazania prawidłowej praktyki i wykładni obowiązujących przepisów. Czyni to z dużym zapałem, co wskazuje na doskonałą znajomość zarówno zagadnień teoretycznych, jak również praktycznych omawianej problematyki.

Szczególnie skomplikowany charakter problematyki procesowej tych zagadnień wynika z faktu, że są one unormowane zaledwie w dwóch przepisach kodeksu postępowania cywilnego - art. 566 i 567, przy czym w §3 art. 567 ustawodawca odesłał do odpowiedniego stosowania przepisów o dziale spadku - art. 680 - 689 k.c., a te z kolei zawierają odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów ze zniesieniem współwłasności - art. 617 - 625 k.c.

Dodatkowo komplikuje zagadnienie generalne odesłanie zawarte w art. 13 §2 k.c. o odpowiednim stosowaniu procedury cywilnej (procesowej) do innych rodzajów postępowania (w tym wypadku postępowania nieprocesowego).

Wielokrotność tych odesłań następcza w praktyce poważne trudności. Autor z dużym zapałem omówił wszystkie nasuwające się w nauce i praktyce wątpliwości i przekonująco zaproponował jednoznaczne rozwiązania. Oparł się zarówno na własnych przemyśleniach, jak i na licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego. O aktualności omawianych zagadnień świadczy wzrastająca liczba spraw o podział majątku wspólnego jak i wzrost wielkości masy majątkowej małżonków. Punktem wyjścia rozważań autora jest omówienie w rozdziale pierwszym stanu prawnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej. Rozdział ten stanowi materialnoprawny wstęp do zagadnień proceduralnych,

omawianych w dalszej części pracy. Wskazana jest różnica zachodząca między wspólnością łączną (art. 196 k.c.) a wspólnością ustawową, polegającą na tym, że wspólność ustawowa obejmuje nie tylko rzeczy, lecz także prawa majątkowe (najem, dzierżawa, wierzytelności, itp.) Autor uważa, że dotyczy to jedynie małżonków, a nie osób pozostających w faktycznym związku małżeńskim (konkubinacie). Jednoznacznie również stwierdza, że dopiero po ustaniu wspólności majątkowej dopuszczalne jest oznaczenie (dzielenie) udziału małżonków w majątku wspólnym. Istotna dla omawianej problematyki jest precyzyjna wykładnia zwrotu „odpowiednie stosowanie” przepisów zarówno materialnych, jak i procesowych. Wykładnia ta wielokrotnie jest powoływana w następnych rozdziałach pracy.

Postępowanie o podział majątku wspólnego w sprawach między byłymi małżonkami toczy się w zasadzie w trybie nieprocesowym. Autor jednak wskazuje i omawia także inne zagadnienia wiążące się z roszczeniami majątkowymi, które mogą być dochodzone w trybie procesowym. Rozważa także wzajemne relacje rozstrzygnięć w sprawach zapadłych w trybie procesowym i nieprocesowym (s. 16 i 17).

W rozdziale trzecim przedstawiona jest analiza przedmiotu postępowania cywilnego i jego zakresu w ogólności, a następnie w odniesieniu do omawianej problematyki. Autor przedstawia teoretyczne koncepcje: procesową i materialnoprawną przedmiotu procesu. Przekonująco opowiada się za materialnoprawną koncepcją przedmiotu postępowania cywilnego, opartą na przepisach art. 42, 43 i 45 kodeksu rodzinnego i opiekuń-

czego (s. 18 i 19). Ma to domiostę znaczenie dla ustalenia sposobu podziału majątku wspólnego pomiędzy małżonkami lub ich następcami prawnymi. Dalej autor omawia obligatoryjną kumulację roszczeń (art. 618 §3 k.p.c. w zw. z art. 688 i 567 §3 k.p.c.) pod rygorem ich prekluzji. Wymienia także rodzaje sporów i wzajemnych roszczeń byłych małżonków, które sąd rozstrzyga w postępowaniu o podział majątku wspólnego (s. 21 i 23). Podaje również teoretyczne i praktyczne sposoby rozstrzygania niektórych z nich, opierając się na licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego i opracowaniach literatury przedmiotu (s. 25 i nast.). W dalszej części tego rozdziału omawiane jest zagadnienie połączenia postępowania o podział majątku wspólnego i o podział spadku po zmarłym małżonku (s. 35).

Interesujący jest czwarty rozdział, w którym autor przedstawia sposoby podziału majątku wspólnego pomiędzy małżonkami lub ich następcami prawnymi na mocy orzeczeń sądu. Poza rozważaniami autor pozostawia rozstrzygnięcia umowne między małżonkami. Podkreśla przy tym wyraźnie, że podział majątku wspólnego obejmuje wyłącznie prawa majątkowe (aktywa), a nie dotyczy długów (pasywów), przy czym sąd także z urzędu obowiązany jest ustalić skład majątku wspólnego małżonków - art. 648 w zw. z art. 567 §3 k.p.c. Autor podkreśla także konieczność ustalenia przez sąd ustroju majątkowego, w jakim żyli małżonkowie oraz ustalenia treści przepisów prawa, pod rządami którego zawierali związek małżeński (s. 41). Tyczy się to zwłaszcza podziału spadku po zmarłym małżonku.

Niezwykłe istotnemu zagadnieniu, jakim jest ustalenie wartości majątku i jego poszczególnych składników, autor poświęca kilka stron celnych rozważań (s. 44 i nast.), przytaczając przepisy ustawowe. Omawia podstawy prawne ustalenia wartości nieruchomości w miastach, gospodarstwach rolnych, praw do lokalu mieszkalnego itp. Następnie interesująco przedstawia sposoby ich podziału.

Praktycy mogą znaleźć w rozważaniach zawartych w rozdziale czwartym nieocenioną pomoc, gdyż obok klarownych wywodów autor przytacza bogate orzecznictwo sądowe, rozbudowane o glosy, jak też cytuje bogatą literaturę prawniczą. Równie ważny dla teorii, jak i praktyki jest rozdział piąty, w którym autor zajmuje się podmiotami postępowania.

Autor przeciwstawia się dość powszechnemu w praktyce rozpoznawaniu spraw o podział majątku w składzie jednego sędziego bez udziału ławników. Wiąże się ta sprawa z uznaniem, czy sprawę o podział majątku małżonków zaliczyć do spraw ze stosunków rodzinnych. Autor zdecydowanie opowiedział się za głoszonym przez J. Jodłowskiego i T. Misiuka poglądem, że sprawy te należą do spraw stosunków rodzinnych w rozumieniu art. XII przep. wpraw. k.p.c. Obszernie i przekonująco uzasadnił swoje stanowisko na s. 63-69. Następnie omówił właściwość miejscową sądu, precyzyjnie prowadząc wywód o skomplikowanym charakterze licznych „odesłań” - art. 618 §3 k.p.c., 628 i 688 k.p.c. Swój wywód Autor rozszerzył, powołując się na liczne umowy prawne z innymi krajami o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, rodzin-

nych i karnych. Ten fragment pracy jest szczególnie cenny wobec coraz liczniejszych postępowań rozwodowych o podział majątku małżonków mających różne obywatelstwa i różne ostatnie miejsce zamieszkania. Ciekawe są także rozważania autora dotyczące uczestników postępowania, w tym prokuratora, organizacji społecznych i Rzecznika Praw Obywatelskich. Autor uważa, że Rzecznikowi Praw Obywatelskich w postępowaniu o podział majątku wspólnego przysługują takie same uprawnienia, jak prokuratorowi (s. 90).

Przebieg postępowania omawia autor w rozdziale szóstym. Na wstępie omawia warunki formalne i materialne wniosku o wszczęcie postępowania, słusznie podkreślając, że nie jest dopuszczalne wszczynanie tego postępowania z urzędu (s. 91). Następnie przedstawia warunki pisma procesowego - art. 126 k.p.c., pisma przygotowawczego - art. 127 k.p.c. i treści przewidziane dla pozwu - art. 187 k.p.c. Dalej autor omawia przebieg postępowania, słusznie stwierdzając, że w tych sprawach przeprowadzenie rozprawy jest obligatoryjne - art. 608 k.p.c., w zw. z art. 688 i 567 §3 k.p.c. (s. 102). Na rozprawie realizują się bowiem główne zasady postępowania cywilnego. W §3 tego rozdziału autor rozważa zagadnienia zmiany podmiotów postępowania, w tym sukcesję ogólną (w przypadku śmierci wnioskodawcy) oraz sukcesję *inter vivos*. Przedstawia także skutki w przypadku sukcesji śmierci wnioskodawcy. Dalszym przedmiotem zainteresowania autora są zagadnienia związane z postanowieniami orzekającymi, co do istoty sprawy, ugoda sądowa, a następnie środki odwoławcze i wykonanie orzeczeń.

Ciekawe zwłaszcza są wywody autora dotyczące możliwości zawarcia ugody sądowej w świetle przepisu art. 687 k.p.c. w zw. z art. 567 §3 k.p.c. Autor na podstawie art. 917 k.c. opowiada się za tą formą rozstrzygnięcia, gdyż ze społecznego punktu widzenia stanowi ona najlepszy sposób zakończenia postępowania sądowego. Przyjmuje, że wzajemne ustępstwa stron w zakresie istniejącego stosunku prawnego wygaszają konflikt i zapewniają prawidłowe wykonanie ugody. Ponadto ugoda prowadzi do obniżenia o połowę kosztów postępowania.

Na zakończenie pracy autor omawia zagadnienia wykonania orzeczeń. W zasadzie wykonanie orzeczeń zapadłych w postępowaniu o podział majątku wspólnego nie różni się od postępowania egzekucyjnego, toczącego się w innych sprawach cywilnych. Autor przytacza literaturę przedmiotu i odsyła do omówień w poszczególnych publikacjach. Nieco

szerzej natomiast omawia szczególnego rodzaju egzekucję, zmierzającą do uzyskania mieszkania. Wskazuje na dwie drogi egzekucji: administracyjną i komorniczą, w zależności od charakteru mieszkania.

3. Praca A. Zielińskiego, stojąca na wysokim poziomie naukowym, stanowi wypełnienie luki w tej tak ważnej dla praktyki dziedzinie. Dla całej pracy charakterystyczna jest precyzja wywodów, prawnicza dyscyplina myślenia i wnikliwie prowadzona analiza przepisów prawa materialnego i procesowego. Monografię uzupełnia niezwykle bogate orzecznictwo i literatura przedmiotu przedstawiona przez autora. Praca napisana jest przejrzystie, językiem prawniczym, ale wolnym od jego hermetyzmu. Układ monografii jest logiczny, świetnie nadający się do wykorzystania przez sędziów i adwokatów.

Jerzy Jamka.